

Gera Pál
E-mail: gerapal@t-online.hu
Postacím: 1156. Bp., Nyírpalota u. 60
Telefon: + 36 30 258 3637
Szakmai honlapcím: www.otter.econservation.eu

Ismerjük meg a Magyarországon élő cickányféléket

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető

Általánosságokban a cickányfélékről

Ismerjük meg a hazánkban élő cickányokat

- Közönséges vízicickány
- Miller vízicickány
- Törpe cickány
- Erdei cickány
- Havasi vagy Alpesi cickány
- Kerti vagy Keleti cickány
- Mezei cickány

Személyes találkozások

Felhasznált irodalom

Bevezető

A hazánkban élő cickányfélék (*Soricidae*), az emlősök (*Mammalia*) osztályába a cickányalakúak rendjébe (*Soricomorpha*) tartozó család. Zömük alig-alig ismert, igazából néhány elkötelezett kutatón kívül egyáltalán nem közismert az előfordulásuk, az életük, a szaporodásbiológiájuk, az ökológiai igényeik, valamint egymáshoz és más állatfajokhoz történő viszonyulásuk. Persze, mint minden alól, e tétel alól is van kivétel.

Remélem, ezzel a kis összeállítással sikerül felkeltenem az érdeklődést irántuk, mint ahogy tettem ezt megelőzően a magyarországi menyétfélékkel is, amelyek dokumentumai a szakmai honlapomon megtekinthetők, letölthetők: www.otter.econservation.eu.

Örömmre az utóbbi időben, több publikációban is feltűntek az általam írt sorok, mondatok, következtetések és javaslatok, igaz – ki tudja miért? – nem egyszer elhallgatva a valós forrást. Furcsa dolog ez, mert hát van egyfajta morális alapérték is, elvárható minimum illem. Végső soron azonban büszke lehetek, mert ha publikálásra érdemesnek tartották őket, elértem a legfőbb célomat, amiért a honlapon hozzáférhetővé tettem az írásaimat: sikerült a tájékozódást, tudatformálást és az ismeretterjesztést szolgálnom. Ennél többre pedig nem tartok igényt.

Jelen dolgozat kizárólag a tájékozódást, az ismeretterjesztést kívánja szolgálni, bárhol, bármikor felhasználható akármelyik szövegrész. Kérem, fogadják barátsággal!

Kelt: Budapesten, 20102. júniusában

Gera Pál

Általánosságban a cickányfélékről

Hazánkban valamennyiük természetvédelmi oltalom alatt áll. Jelenleg hét fajuk előfordulása ismert, illetve bizonyított Magyarországon. Ezek a következők:

- **Közönséges vízicickány** – *Neomys fodiens* (Pennant, 1771); természetvédelmi értéke 10 000 forint, nemzetközi védettsége: Berni Egyezmény, III. függelék.
- **Miller-vízicickány** – *Neomys anomalus* (Cabrera, 1907); természetvédelmi értéke 10 000 forint, nemzetközi védettsége: Berni Egyezmény, III. függelék.
- **Törpe cickány** – *Sorex minutus* (Linnaeus, 1766); természetvédelmi értéke 2000 forint, nemzetközi védettsége: Berni Egyezmény, III. függelék.
- **Erdei cickány** – *Sorex araneus* (Linnaeus, 1758); természetvédelmi értéke 2000 forint, nemzetközi védettsége: Berni Egyezmény, III. függelék.
- **Havasi vagy Alpesi cickány** – *Sorex alpinus* (Schinz, 1837); természetvédelmi értéke 10 000 forint, nemzetközi védettsége: Berni Egyezmény, III. függelék, valamint az IUCN Európai Vörös Könyv besorolása szerint: veszélyeztetettséghez közeli.
- **Kerti vagy Keleti cickány** – *Crocidura suaveolens* (Pallas, 1811); természetvédelmi értéke 2000 forint, nemzetközi védettsége: Berni Egyezmény, III. függelék.
- **Mezei cickány** – *Crocidura leucodon* (Hermann, 1780); természetvédelmi értéke 2000 forint, nemzetközi védettsége: Berni Egyezmény, III. függelék.

(Berni Egyezmény: Egyezmény az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről.

Nevezett konvenció, amelyet 1979-ben hoztak létre a vadon élő állat- és növényfajok, és élőhelyek védelméről rendelkezik, különös figyelemmel a veszélyeztetett fajokra (beleértve a vonuló fajokat is) és élőhelyekre, valamint ezek minél hatékonyabb védelme érdekében az országok közötti együttműködés előmozdítása is a célja. Az Egyezmény három függelékbe rendezi a hatálya alá tartozó fajokat: az elsőben a fokozottan védett növények, a másodikban a fokozottan védett állatfajok szerepelnek, míg a harmadikban a védett állatfajok, valamint halászható és vadászható állatfajok is.

Az első két függelékben szereplő fajok egyezmény szerinti szintje megfelel a hazai természetvédelmi jogszabályok szerinti védett és fokozottan védett kategóriáknak. A III. függelékben szerepelnek halászható és vadászható fajok is, de nincs ellentmondás, mert az egyezmény egyértelműen megállapítja: *“védelemnek minősül az is, ha valamely faj hasznosítása törvényes korlátozásokkal történik”*. Az egyezménynek van egy IV. függeléke is, ez a tiltott halászati és vadászati módokat tartalmazza, amelyet valamennyi Részes Félnek kötelessége betartani).

A Földön három alcsalád, tizenkilenc nem és 304 faj tartozik a cickányfélékhez. A legkisebb termetű emlősök. Valamennyiük rovarevő (*Eulipothla*, régebbi megnevezéssel *Insectivora*). Ugyanide tartozik a **Keleti sün** (*Erinaceus roumanicus*, Barret-Hamilton, 1990), valamint a **Közönséges vakond** (*Talpa europes*, Linnaeus, 1758). A sün és a vakond is oltalomban részesül hazánkban, természetvédelmi értékük: sün esetében 10 000 forint, a vakondnál 2000 forint, ugyanakkor a cickányoktól eltérően semmilyen nemzetközi védelemben nem részesülnek.

Felületesen szemlélve a cickányokat, egyes fajok nagyon-nagyon hasonlítanak egymásra. Általában fogszínezetük alapján osztályozták és osztályozzák még napjainkban is őket:

- Egyes cickányfajoknak a foghegye (a *Sorex*- és *Neomys* nembe tartozóké) vörös vagy vörösesbarna, ők többnyire a vizes élőhely-típusoknál fordulnak elő;

- Más cickányfajok (a *Crocidura* nembeliek) foghegye fehér, és elsődleges életterüknek a „száraz” vidéket választják.

A fülkagylójuk állása is eltér egymástól:

- A *Neomys*-fajok külső fülkagylóját teljesen eltakarja a szőrzet;
- A *Sorex*-fajoké igen kicsi, mégis észrevehető;
- Míg a *Crocidura*-fajoké határozottan kirajzolódik.

Pofájuk hosszúkás, csúcsos, előreugró, a lábaikon öt hegyesen karmozott hosszúkás új található. Szemük kicsiny, gombszerű, a járomívük hiányzik, hallásuk és a szaglószerjük nagyon fejlett. Hosszú orruk dús ornyálkahártyát takar, amely az arckoponya nagy részét is kitölti. Bűzmirigyek miatt általában a ragadozók inkább csak megölik, mintsem elfogyasztanak őket, legalábbis az emlősök, a madarak nem ennyire „finnyásak”. Valamennyi fajuk a fészket vagy hevenyészetten az erdő, mező, árokpárt talaján készíti el, vagy föld alatti járatokat kaparnak, esetleg elfoglalnak másoktól, pl. pockoktól, egerektől, a vakondtól. Évente többször is fialhatnak, és fiaik száma 3-10 lehet. Alig néhány hónaposan már ivaréretté is válnak, az élettartamuk nem haladja meg a két évet.

A fogazatuk is, amely rendkívül hegyes eltér egymástól. A *Sorex*-fajoknak 32, a *Neomys*-fajoknak 30, míg a *Crocidura*-fajoknak 28 foguk van.

Az alább közölt fajismertetőket azonos tematikába rendeztem el, így a következő sorrendben olvashatók:

- Testfelépítése
- Elterjedése
- Életmódja
- Szaporodása
- Tápláléka
- A faj ökológiát, természetvédelmi megítélése

Ismerjük meg a hazánkban élő cickányokat

Közönséges vízcickány

Testfelépítése

A „legnagyobb” termetű cickányfélénk. Testhossza 7-10 centiméter, ezen felül farkának hossza 4-8 centiméter, magassága 1,5-2 centiméter, testtömege 8-25 gramm.

Testszínezete változékony, világos barnától a koromfeketéig minden szóba jöhető változat előfordul. A hasalja azonban mindig világosabb, fehéres vagy fehéres-sárgás színű; magyarán igencsak kiütözik a kontraszt. A szőrzetét levegőbuborékok borítják. Amúgy a szőrzete teljesen elrejti a fülkagylóját, fogainak hegye élénkvrös. Farka alsó részén kettős sorú sörtetaraj található; a farka pedig mindig ezüstsürke. A lábfeje gyéren szőrözött, talpa csupasz 6-6 gumóval borított. Hátsó lábai hosszabbak a mellső lábainál, a külső felén található sörteszegélynek az úszás (kormányzás) során van kiemelkedő szerepe. Előfordulhat – még ha nem is mondható mindennapinak –, hogy a szemei mögött, valamint a fülkagylók belső peremén fehéres, sárgás foltcsík látható.

A hangja ciripelő, cincogó.

Elterjedése

A Földközi-tenger mellékét az Ibériai-félsziget nagyobb részét, Dél-Olaszországot, Szicíliát, Görögországot és Írországot kivéve egész Európában előfordul.

Hazánkban mind az alföldi, mind a domb- és hegyvidéki vizes, vizenyős élőhelyeken ismert az előfordulása. Igaz, kevésbé kutatott faj, így valós elterjedéséről nemigen áll rendelkezésre hiteles, megbízható információ, csupán szórványjelentések (ami a legtöbb cickányfajunkra is igaz). Ami biztos: a vizes-élőhely típusok lakója, legyen szó, folyóról, ahhoz kapcsolódó holt- és mellékágról, kisvízfolyásról, csatornáról vagy tavakról, illetve e területeket övező más típusú élőhelyekre is kirándulhat, pl. erdőkre, rétekre, szántókra stb.. Ami a lényeg, a számára legfontosabb élőhelyet – a vizek környezetét – tartósan sosem hagyja el.

Természetesen az elterjedése, területfoglalása nagyban összefügg az adott élőhely környezeti állapotával: szennyezettségével, háborítottóságával, vízi- és parti vegetációborítottságával, valamint a táplálékállatok fellelhetőségével.

Életmódja

Nagyon jó úszó, igazából úgy úszik és támad az áldozataira, mint ahogyan azt a vidra teszi. Föld alá kapart kotorékban lakik, amely alig-alig észrevehető apró kis nyílás. Többnyire két kijáratot alakít ki: egyet a víz színe alá, egyet pedig a víz színe fölé. A rendkívül magas energiaigénye miatt, ami szinte folytonos táplálkozásra készíti, éjjel és nappal is mozog.

Egyes feltételezések szerint az ivarérett egyedeknek külön territóriumuk van, míg a még szaporodásra nem kész fajtársai elvándorolnak az addig lakott területről – nem egyszer csoportosan –, igaz, ebben annak is szerepe van (lehet), hogy a felnőttek elüldözik őket. Az, hogy egy-egy egyed által birtokolt terület mekkora lehet, befolyásolja az adott környezet (vegetáció, zsákmányállatok elérhetősége stb.), valamint az ott élő cickányok száma is.

Szaporodása

Ismereteink szerint március végétől, április elejétől egészen szeptemberig tart a szaporodási időszaka. Zömében ilyenkor hallani, látni hangosan visító, egymással küzdő egyedeket, amelyek mindig hímek. Ezek a küzdelmek rendkívül hevesek, nem egyszer egyikük számára végzetessé is válhat. Olyankor azonban a másik, vagy a többi fajtársai – mert a verekedésekkor többen is egymásnak eshetnek – egyszerűen felfalják.

A kölykök megfogantatásuk után 27-30 nappal születnek, a nőstény évente 2-3 alkalommal is vemhesülhet. A nyolc emlőbimbós nőstény akár kilenc kölyköt is vethet, többnyire azonban 4-8 fia születik, amelyek csupaszon, zárt szemmel jönnek a világra. Egy hónapos korukig anyatejen élnek, és 3-4 hónaposan már ivaréretté válnak.

Élettartamuk 1-2 év.

Tápláléka

Élelmének zömét általában ízeltlábúak és egyéb gerinctelen állatfajok (férgek, puhatestűek), esetleg kisebb halak, békák teszik ki.

Régebben a halastavak mentén nem nézték jó szemmel a jelenlétét, mert úgy vélték, kárt okoz az ikrákban, ivadékokban és kisebb halakban. Ezért méreggel és csapdával is pusztították. Sokáig tartotta magát az a vélelem, hogy képes a nagyobb hal háttára felkapaszkodni, és így rágja ki a szemét és az agyvelejét. Természetesen ennek semmi valóságalapja nincs. Az azonban tény, hogy a haltetemre rámelegy.

A faj ökológiai, természetvédelmi megítélése

Tekintve, hogy elsősorban a különböző vizes élőhely-típusaink lakója, valamint, hogy nagyon

érzékeny a környezetében történő változásokra, pl. azok állapotváltozására (kiszáradására), a vízszennyezésre, a vízi- és parti növényzet ritkítására, irtására stb., indikátorfajnak is tekinthető. Oltalma és életének, környezeti igényeinek behatóbb kutatása ezért indokoltnak tűnik.

Miller vízcickány

Testfelépítése

A testhossza 6-10 centiméter, farka 4-6 centiméter amelynél, a közönséges vízcickánytól eltérően csak a végén van sörtecsík, és ez a legbiztosabb megkülönböztető jegy a két faj között. Testmagassága 1,5-10 centiméter, testsúlya 7-20 gramm. A testszínezete megegyezik a közönséges vízcickányéval. A fülei teljesen elrejtetten fekszenek a bundájában. Fogai ugyanolyan vörösek, mint a közönséges vízcickányé. (Egyébiránt, és csak így zárójelben jegyzem meg régebben egyszerűen magyar vízcickánynak nevezték, amit napjainkban megváltoztattak).

Elterjedése

Kimondottan európai elterjedésű faj, bár kisebb populációi megtalálhatók Kis-Ázsiában és Észak-Iránban is.

Vélelmezhetően, legalábbis nagyrészt ugyanazon vizes élőhelyeken (is) gyakori (lehet), ahol a közönséges vízcickány, igaz, attól eltérően, legalábbis az erről beszámoló megfigyelések tanúsága szerint gyakorlatlanabb, ügyetlenebb úszó. Lehet, ez is az oka annak, hogy az életéről rendelkező adatok arról árulkodnak, kevésbé kötődik a vízhez, vizenyős élőhelyekhez, mint fajrokoná, sőt a sebesebb sodrású kisvízfolyások mentén nemigen lelhető fel a jelenléte. Gyakorlatilag egyáltalán nem kutatott tagja hazánk faunájának, mindentől függetlenül elképzelhető, legalábbis szakmai publikációkban felvetődik, hogy ennek ellenére Magyarország teljes területén a nagyon száraz, homokos vidékeket leszámítva előfordulhat.

Ami elképzelhető, de még konkrét vizsgálatokkal eddig nem igazolt: azonos élőhely-típusokon belül az élőhelyválasztása, területfoglalása nagyban összefügghet a nálánál sokkal erőszakosabb közönséges vízcickány előfordulásával. Ellenlábasként ugyanis, és emiatt folytonos „harcban” állnak egymással.

Életmódja

Az utóbbi évek, évtizedek változékony, nyaranta akár hetekig is csapadékmentes vagy csapadékszegény, aszályos időszakok során, olyan élőhelyeken is megfigyelték, amelyek vízellátottsága kiszámíthatatlan volt. Vagyis, a közönséges vízcickánytól eltérően, annak ellenére, hogy ismereteink szerint a környezeti változásokra érzékenyebb a fajtársánál, valamint nagyon nehezen tudja feldolgozni a különféle stressz-helyzeteket, mégis képes új és újabb élőhelyeken megtelepedni. Ezek persze csupán szórványmegfigyelések, a maguk nemében mégis figyelemfelkeltők, de – és ez nagyon-nagyon fontos! – mindenféleképpen ellenőrzésre várnak.

Szaporodása

Szinte teljesen megegyezik a közönséges vízcickányéval, évente akár négy-öt generáció is világra jöhet. Átlagos utódszáma: 3-6 közötti határba sorolható be. A tavasszal született kölykök, akár csak a közönséges vízcickány utódai még abban az évben ivaréretté válnak.

Van, egyértelműen még nem bizonyított olyan feltételezés is, hogy a fajrokonával is pározhat, ami annak tükrében, hogy komoly konkurencsei egymásnak, és amikor találkoznak, akkor rendre összeverekednek, felvethet bizonyos kételyeket.

Táplálkozása

Szinte teljesen megegyezik a közönséges vízicickányéval, bár vannak olyan vélelmek is, hogy attól eltérően sokkal gyakrabban vadászik szárazföldön, mint a vízben. Ez minden bizonnyal fedi a valóságot, hiszen életmódjából adódóan gyakrabban kirándul el a vizes, vizenyős élőhelyekről szárazabb területekre.

A faj ökológiai, természetvédelmi megítélése

Vélelmezhetően Magyarország egyik legveszélyeztetettebb emlősfajának is mondhatjuk. Fontos lenne a faj állományának (elterjedésének), környezeti igényének, etológiai és szaporodásbiológiai ismérveinek a kutatása, valamint a vizes élőhely-típusaink, az azokat összekötő „zöld-folyosók” megőrzésének hatékony, megbízható fenntartása.

Törpecickány

Testfelépítése

A legkisebb termetű hazai emlősfajunk. A testhossza, farkával együtt alig 10, vagy alig egy-két centiméterrel több: a teste 4-6, a farka 3-5 centiméter hosszú, a magassága 1-1,5 centiméter, a testtömege pedig 2-10 gramm.

Nagyon-nagyon hasonlít az erdei cickányhoz, akiről majd alább lesz szó, de annál sokkal pirinyóbb. Igazából csak kézben tartva lehet az alapos és félreérthetetlen megkülönböztetést elvégezni, amikoris sorra kerülhet a fogzatának a megvizsgálása. A törpe cickány harmadik felső szemfoga ugyanolyan hosszú, magas, mint az előtte lévők (az erdei cickánynál észrevehetően hosszabbak), valamint a második felső előzáfog kívülről csaknem teljes terjedelmében látható (ami az erdei cickánynál nem így van).

A háta szürkésbarna, a hasalja szennyesfehér, sárgás, de nincs olyan éles határvonal közöttük, mint a fent tárgyalt két vízicickánfajnál. A farka is iránymutató lehet, mert eltérően az erdei cickánytól, színezete világos és/vagy sötétbarna, míg az erdei cickányé felül barna, alul pedig, jól kivehetően fehéres, sárgás.

Elterjedése, Életmódja, Szaporodása, Táplálkozása

Egész Európában előfordul, bár a mediterrán vidékeken csak elvétve található meg, míg ezzel szemben Skandiáviában még a Sarkkörön túl is. Hazánkban mindenhol találkozhatunk vele, mondhatni, az egyik leggyakoribb cickányfélénk.

Főleg mezőgazdasági vidékeken jellemző, de a zárt erdőt tekintve, a kisebb erdőfoltokban, csenderesekben, bokrosokban is felbukkanhat. A többi cickányfajtól eltérően fészket rendre nem a föld alá kapart kotorékban, hanem az avarba ágyazottan, földfelszínen készíti el – igaz, a többi faj esetében is előfordulhat ez.

Szaporodása március vége és szeptember vége, október eleje közé esik. A nőstény vemhességi ideje 20-21 nap, egy-egy alkalommal 3-8 utódot hoz a világra, és évente akár 3-4 alkalommal is kölykezhethet.

Többnyire rovarokat, gilisztákat zsákmányol, de ha teheti, megfogja a lepkéket,

pókokat is, sőt, állítólag még méhkaptárak kifosztására is képes.

A faj ökológiai, természetvédelmi megítélése

Egyértelműen az általa lakott élőhely-típusok megőrzése, az ott folytatott elsősorban természetbarát gazdálkodási formák jelenthetik fennmaradásának biztosítékát. Ennek ellenére, e faj esetébe is ildomos lenne egy áthatóbb, több évet felölelő kutatás útjára indítása.

Erdei cickány

Testfelépítése

Testhossza 6-9 centiméter, farkának hossza 3-6 centiméter, magassága 1-1,5 centiméter, testtömege 5-20 gramm közé eshet.

A szőrzete nyáron barna, míg télen feketésbarna. Lábainak hátoldali felszíne gyéren szőrözött, emiatt a pikkelyezettségük jó látható. Hasalja sárgásfehér, vagy világosbarna lehet, de nem ritka, hogy ezüstszürke. Bundája a fülkagylóit nagyrészt elfedi. Orra előrefelé keskenyedik, fogainak vége bíborvörös. A farka idősebb egyedeknél többnyire csupasz, egyébként csupán gyér szőrzet fedi. Mind a négy lábán egyformán hat gubó található, melyek közül négy az ujjak tövéénél, kettő pedig hátrább helyezkedik el.

Elterjedése

Gyakorlatilag egész Európában előfordul, egyedül Dél-Európa és Írország jelent ez alól kivételt.

Hazánkban valamennyi tájegységen előfordul. Elsősorban az erdők, sűrű cserjések, csenderesek, ligetes területek lakója, bár elsősorban a vizes, vizenyős élőhelyeket kedveli. Ennek ellenére a „szárazabb” területeken is megtelepszik.

Életmódja

Táplálékigénye nagyon magas. Téli időszakban akár emberi kultúrákba (tanyákba, vadászházakba stb.) is beköltözhet. Előfordulása több hazai cickányfajjal megegyezik, többek között a törpe cickánnyal, a közönséges vízicickánnyal, a Miller-vízicickánnyal, valamint a mezei cickánnyal. Egymáshoz való viszonyuk nem ismert, ez idáig alig-alig kutatott.

Szaporodása

A nőtény, akinek hat emlője van évente három-négy (öt) alkalommal fial, átlagosan 3-8 kölyköt vet. Vemhességi ideje cca. egy hónap. A kicsik, a szakirodalmi ismertetőik szerint 3 hétig szopnak, de már 3-4 hónaposan ivaréretté válnak. Igaz vannak, akik úgy találják, hogy ennél később, életük 5 és 9 hónapos kora között válnak ivaréretté. Élettartamuk nagyon rövid, egyes vélelmek szerint ez nem haladja meg az egy szaporodási időszakot.

Tápláléka

Elsősorban ízeltlábúak, földigiliszták és csigák fogyasztása a jellemző, de akár még egyes növényeket, növényi részeket is magukhoz vesznek, legalábbis egyes vélelmek ezt feltételezik. Napi táplálékmenyisége, ami szoros összefüggésben van az időjárási körülményekkel, elérheti, sőt meg is haladhatja a saját testtömegét. Igaz, van ennek

ellentmondó beszámoló is, miszerint a téli időszakban a táplálékigénye nem vagy alig-alig haladja meg a testtömegének 10%-át, de nyáron sem lépi túl annak 50%-át.

A faj ökológiai, természetvédelmi megítélése

Általános szakmai vélelem, hogy gyakorisága miatt nem szükséges külön természetvédelmi, fajmegőrzési programot kidolgozni a faj jövőbeni megőrzése, fennmaradása érdekében. A vizes, vizenyős élőhelyek megőrzése, helyreállítása, esetleg újabbak kialakítása, valamint a természetszerű erdő- és mezőgazdasági eljárások elterjedése elégséges a védelme fenntartásához.

Havasi vagy Alpesi cickány

Testfelépítése

Testhossza 6-8 centiméter, farkának hossza szintén 6-8 centiméter, magassága 1,2-2 centiméter, testtömege pedig 5-10 gramm.

Szőrzete színe sötétszürke, a hasi oldala ellenben sötét szürkésbarna. Bundája teljesen eltakarja a fülkagylóját. Orra hegyes, előreugró, fogainak hegye sötétvörös. A farkát rövid serteszerű szőrzet borítja.

Elterjedése

Egyes feltételezések szerint elkülönült populációi vannak az Alpokban, a Balkánon és a Kárpátokban.

Hazánkban mindeztidáig kizárólag a Kőszegi-hegységben igazolták a felbukkanását, de feltételezhető, hogy az Északi-középhegységben is előfordul(hat), mivel a határ szlovákiai oldalán megtalálható.

Életmódja

Vizenyős, túlevelű erdőkben, patak völgyekben, csatornaszakaszokon, dús vegetációjú réteken, cserjékben gazdag mozaikos mezőgazdasági táblákon is előfordulhat. Megfigyelték már magasabb régiókban is, még kétezer, kétezeröttszáz méteres magasságban is.

Szaporodása

Ismereteink szerint március végétől, április elejétől, szeptember végéig tart a szaporodási időszaka. Vemhességi ideje 24-28 nap. A kicsik csupaszon és vakon jönnek a világra. Vélelmezhetően 2-8 kölyköt vet (állítólag többnyire 5-6 fia születik), akik cca. három hétig anyatejen élnek. Ivarérettségét 9-12 hónapos koruk között érik el (többnyire 10 hónaposan), élettartamuk azonban alig másfél-két év.

Tápláléka

Rendkívül aktív, hiszen apró termete miatt számára szükséges a gyakori táplálékfelvétel. Naponta akár testtömegét is meghaladó zsákmányt szerez, amelyek zömét bogarak, pókok, csigák, giliszták teszik ki.

A faj ökológiai, természetvédelmi megítélése

A hazai megítélése, ritka előfordulása, felbukkanása, no én alig-alig való kutatottsága miatt nem egyértelmű. Ami biztos, számára a legnagyobb veszélyt az erdőritkítások, erdőirtások, valamint élőhelyek megszüntetése, átalakítása, egymástól való elszigetelődése jelentheti, pl. autópálya-, bevásárló-, vagy logisztikai központ, lakópark építése miatt.

Mivel alig rendelkezünk hiteles hazai előfordulási adatokkal, és a faj élete is még sok titkot rejt előttünk, így jelenleg nem lehet meghatározni az ökológiai és természetvédelmi helyzetét.

Kerti vagy Keleti cickány

Testfelépítése

Sokáig kerti cickánynak nevezték a szakirodalomban, de ezt aztán valami miatt felülírták, így napjainkban már kizárólag a keleti cickány elnevezés dukál neki a szakmai publikációkban.

Testhossza 5-9 centiméter, farkának hossza 2,5-5 centiméter, magassága cca. 1-1,5 centiméter (inkább egy, mint másfél centi), testtömege 3-8 gramm (többnyire 5-6 gramm).

Testszínezete a hátoldalán barnászvörös, a hasa alján és a lábainak belső felületén szürkésfehér. Pofájának elülső része, főleg az orránál vörösesbarna. Nagyon hasonlít a mezei cickányra, ezért rendkívül könnyű összetéveszteni vele, igaz a hát- és hasoldalainak színezete nem válik el olyan határozottan, mint a mezei cickány esetében. Fülkagylói jól láthatóak. Hallása, tapintása és szaglása nagyon fejlett, mígnem ezzel ellentétben a látása kimondottan gyenge.

Elterjedése

Szinte egész Európában előfordul, csupán kisebb „szigeteken” nem, mint pl. Észak-Portugália, Észak-Franciaország, Szibéria. Hazánkban az egyik legelterjedtebb faj, valamennyi tájegységünkben találkozhatunk vele.

Mindenesetre az összefüggő erdőtömböket kerüli, leginkább a cserjés, mezőgazdasági, nem monokultúrás területeken ver tanyát. Emberi kultúrákba is behúzódik. A mezei cickánnyal ellentétben, amely a száraz, vízszegény területeken is előfordulhat, azokat a keleti cickány kerüli.

Életmódja

Szinte egész nap zsákmány után vadászik. Erősen territoriális magatartású, bár bitorolt területének a kiterjedéséről megbízható adatok nem állnak a rendelkezésünkre. Amit tudunk, az az, hogy egymással nagyon erőszakosak, főleg a hímek, nem egyszer – szó szerint – vérre menő küzdelmet folytatnak mind a területért, mind a nőstényekért. (Egyébként valamennyi cickányfajra igaz az egymással szembeni rendkívül erőszakos viselkedés, amelyek sokszor tragédiába fordulnak. De a fajok egymással is agresszívek).

Szaporodása

A nőstény évente 3-4 almot vet, vemhességi ideje cca. 28-30 nap, kölykei száma 1-6, amelyeknek 10-12 (maximum 14) napos korukban nyílik ki a szemük. Többnyire még a születésük évében ivaréretté válnak, de élettartamuk nem haladja meg a 2 évet.

Tápláléka

Elsősorban rovarok, azok lárvái és egyéb gerinctelenek, pl. hangyák alkotják. Naponta nagyjából a saját testtömegének megfelelő súlyú táplálékot vesz magához.

A faj ökológiai, természetvédelmi megítélése

Úgynevezett „közönségessége” miatt szakértők nem tartják indokoltnak külön természetvédelmi, fajmegőrzési program kidolgozását. Mindemellett azonban fontosnak vélik a faj elterjedésének folyamatos monitorozását, amelynek adataiból az általa preferált, lakott élőhely-típusok állapotáról, azok változásáról nyerhetnek értékes információkat.

Mezei cickány

Testfelépítése

Testhossza 6-9 centiméter, farkának hossza 2,5-4 centiméter, magassága 1-1,5 centiméter, testsúlya 5-15 gramm.

Hátoldala barna színezetű, a hasa fehéres-szürke, és éles határvonallal határolódnak el egymástól. A fülkagylója kicsiny, de észrevehetően kiáll a bundából. A farkán ezüstfehér, szálkás szőrszálak vannak. Pofája orrmagasságban széles, előre felé keskenyedik, az orra és állkapcsa vöröses színezetű. A fogai fehérek.

Elterjedése

Európa nagy részén megtalálható, de Spanyolországban, Nagy-Britanniában, valamint a Skandináv félszilegeten nem fordul elő.

Hazánkban valamennyi élőhely-típuson előfordul.

Életmódja

A legtöbb cickányfajhoz hasonlóan többnyire föld alatti kaparékokban készíti el a fészket: elhagyott vakond- vagy egérlyukban. De az is előfordul, hogy a földfelszínen vet magának almot cserjék tövében, rózserakásokban, szalma- és szénaboglyákban, de találtak már kőfalak repedéseiben is. Nagyon jellemző viselkedése: a nőténye úgy vezeti kölykeit, hogy azok egyike a farka végébe, majd a többiek társaik farktövébe harapnak, és így „élő láncot” alkotnak.

Elsősorban nyílt füves területek, mezők, kertek, cserjések, erdőszélek, csenderesek lakója, a vizes, vizenyős élőhely-típusokat többnyire kerüli. Nagyon jól alkalmazkodik az aszályos időszakokhoz. Főleg télen behúzódik az emberi kultúrákba is.

Nappal rendszerint a búvóhelyén pihen, és csak az esti órákban indul zsákmány után.

Szaporodása

A nőtény vemhességi ideje cca. 28-30 nap, évente 2-4 alkalommal fial, egy-egy alomban többnyire 2-10 kölyök található. A nőténynek három pár emlője van, és vemhességének utolsó hetében újra párzik.

A kölykök csupaszon és vakon jönnek világra, szőrük 8-10 napos korukban kezd láthatóvá válni, szemük két hetesen nyílik ki, 20-25 napig szopnak, de már életük 40. napján

ivaréretté válnak. Élettartama másfél-két év.

Tápláléka

Zömében rovarokkal, azok álcáival, lárváival, csigákkal táplálkozik, de megfigyeltek már állattetemekre is „rájáró” mezei cickányt. (A dögevés is jellemző a cickányfajokra).

A faj ökológiai, természetvédelmi megítélése

A hazai állománya stabilnak tekinthető, külön védelmi program kidolgozását és keresztülvételét ezért nem tartják indokoltnak. Legnagyobb veszélyt számukra a különféle legális és/vagy illegális rovar- és rágcsálóirtó vegyszerek jelentik.

Személyes találkozások

Munkában töltött éveim során számolatlanul sokat jártam vidra és hermelin után, lévén e két menyétfélének életének kutatása jelentette számomra a legfontosabb szakmai kihívást. Csodás időszak volt, de mint mindennek, ennek is eljött a vége, ma már a naplóimat lapozva, emlékeimet felidézve gondolok arra az időszakra.

Vizsgálódásaim során persze a vidrán és a hermelinen kívül sok-sok más állatfajt is megfigyelhettem. Így nem egyszer, igaz véletlenül, cickányokkal is találkoztam. Itt, e kis tanulmány végén feleleveníték néhányat e kalandokból, remélve, érdekesnek, hasznosnak találja őket a Kedves Olvasó!

Erdei cickány

A Bodrog-folyó mentén bóklásztam, és elégedett voltam, mert mind a vidra, mind a hermelin nyomait sikerült megtalálnom a folyó menti holt- és mellékágakban, csatornában, kisvízfolyásokban.

Gondoltam egyet, és úgy határoztam, mielőtt elindulok vissza Budapestre, felrándulok a Zemplén-hegységbe is, megvizsgálva az ott csörgedező Tolcsva-, Hotyka- és Bózsavatakat (amelyek azért, ha egy-egy nagyobb esőzés, vagy a Bodrogon levonuló árhullám idején nekidurálják magukat, bizony komoly gondot jelentenek az ott élő embereknek).

Megálltam a Középhuta és Újhuta közötti tolcsvai patakszakasznál, és élvezve a kora őszi langyos, kellemes, napos időt, ráérősen cserkelni kezdtem. Igazából hermelinnyomokat kerestem, mert a múltban már e kisvízfolyásoknál is többet találtam, sőt nem egyszer még a vidra is elkészült erre a közeli folyóról.

Kutatgattam, amikor hangos ciripelés, majd dühödt vinnyogás ütötte meg a fületem. El nem tudtam képzelni, mi lehet, és a távcsöveimet a szememhez téve keresni kezdtem a mindinkább felerősödő hang forrását. A patak melletti erdőrésztől hangzott, és eleinte eredménytelenül jártam, mert bárhogyan is igyekeztem, nem tudtam meglátni az ekkor még ismeretlen jószágot. Hanem egyszer csak mégis észrevettem!

Valami, alig néhány lépésnyire felugrott a lombalomból, megpördült, majd visszahuppanva ismét felszökött. De ekkor már tartott valamit a szájában. Úgy, olyan erővel rázta, mint aki leplezetlen haragot érez iránta, és megtépni, elpusztítani akarná. Az erdei cickányt ekkorra már felismertem, az áldozatát viszont nem, csak azt láttam, hogy az egész teste véres, de nem csak az övé, hanem a kínzója pofája, hasalja is. Rázogatta, mígnem kicsúszott a szájából, erre sebtiben odairamodott, de nem fogta ismét a szájába, hanem előbb sebesen hengergette, aztán megállt, megmerevedett, körbenézett. De nem tapasztalt olyat, ami menekülésre készítené, így hát visszahajolt a tetemhez – amit ekkor ismertem fel, erdeiegér

volt. Ezen elcsodálkoztam, hiszen a pöttömnyi cickány bizonyára önmaga nem tudta zsákmányul ejteni.

Újra szaggatni kezdte, láthatóan nehezen boldogult azzal, hogy kivetköztesse bundájából a pórut járt rágszálót, mert mind türelmetlenebbül cincálta. Hasztalan, és erre olyan méregbe jött, hogy hangosan ciripelve fel és leugrált, szó szerint őrjöngött, majd megint hangos visongások közepette rángatta, tépdeste. Kifáradva megállt egy szusszanásnyi időre, és ekkor váratlan dolog történt.

Egyszer csak a sűrű lombaljzathból kivágódott valami, nekiütődött a dühödten tehetetlenkedő cickánynak, aki erre felbucskázott, és az ütődés erejétől talán egy méterre elgurult. A támadó nem foglalkozott vele, aki szintén erdei cickány volt, hanem hozzálátott az egér tépázásához. Több sem kellett a másinak, talpra vetette magát, és pillanatokon belül hangosan visítva ott hemperegtek előttem az avarban esztelen haraggal tépve-szaggatva egymást. És mindennek váratlanul szakadt vége, mert talán meghallhattak valamit, vagy esetleg más miatt, elengedték egymást és eliszkoltak. Hangos csivitelésüket azonban még egy darabig hallottam.

A Szigetközben és a Hanságban jártam. Cikolaszigeten foglaltam magamnak szállást éjszakára, ahová még jóval szürkület előtt megérkeztem. Május volt, napközben nagyon sok eső esett, de ekkorra már elállt. Úgy véltem, korai még felhagyni a túrával, ezért kigyalogoltam a Duna-menti holtágakhoz.

Éppen a nyáron csónakkikötőnek használt területre értem, amikor észrevettem, hogy nem messze tőlem áll egy horgász, és meredten bámul valamit. Óvatosan magam is arrafelé kémleltem, és hamarosan meg is láttam a cickányt. A partmenti iszamos fővényben szaporázta a lábait, de közben cincogva, csiripelve sebtiben többször is megfordult. És ekkor parányi, alig három-négycentis kölykei is felbukkantak. Szaladtak, de ennek során, igyekezetükben többször is vagy a saját lábukban, vagy egymáson átbotoztak. Olyankor mérgesen harapdálták, cincálták egymást, de ennek anyjuk figyelmeztető hangja véget vetett, és felhagyva a harccal, odatüsténkedtek hozzá. Négyen voltak, és elérve szülőjüket, lehemperedek előtte, aki erre alaposan meghempergette őket, majd ismét nekiveselkedett. A kicsit nyomban utána vetették magukat, és bár igen nehezükre esett a kirándulás, mégis hamarosan eltűntek a szemünk elől.

A horgász ekkor vett észre, elnevette magát, a nyomuk vesztett állatok felé mutatott, és a megjegyezte:

- Ilyet még soha nem láttam. Nagyon érdekes volt. De milyen jószágok voltak, nem tudja véletlenül?

Mecsekrákos környékén túráztam. Augusztus vége volt, éppen hogy világosodott. Bolyongtam az erdőben, lesve, keresve magamnak valami látnivalót. Egyszer csak mozgást vettem észre, nem messzire tőlem egy erdészeti műúton. Róka volt, aki nagy-nagy igyekezettel bizonyára hazafelé trappolt. Viszont valamit tartott a szájában.

Váratlanul megállt, kiejtette a fogai közül azt az akármit, és olyan undorodó pofát vágott, mint aki a zsákmánya iránt álcázatlan gyűlöletet érez. Talán, ha köpni tudott volna, megteszi. Mégis lehajolt hozzá, megszagolta, de nem emelte fel, hanem egyszerűen levizelte, majd sebtiben otthagyta.

Sietve a még ismeretlen tetemhez vettem az utam, és ekkor ismertem fel az erdei cickányt. Ekkor lépéseket hallottam magam mögött, érdeklődve megfordultam és egy javakorabeli férfiembert vettem észre, aki ráérősen sétálgatott. Mellém ért, köszönésképpen bólintott, aztán megnézte a lábam előtt fekvő jószágot. Közelebb hajolt, hogy jobban szemügyre vegye, majd ismét rám nézett.

- Hát ez a güzü nagyon ráfázott – jelentette ki.

- Micsoda? – kérdeztem meglepetten.
- Hát a güzü – mutatott a tetemre. – Jócskán van belőlük errefelé, magam is már nem egyszer találtam megölten. De még élve is megfigyeltem, és mondom magának nagyon bohókás egy teremtmény.
- Miért nevezi güzünek? – csodálkozva vetette rám a szemeit, majd értetlenül széttárta a karjait és ennyit válaszolt:
- Azért mert ez a neve. Maga ezt nem tudta? – Bizony nem, és később szembesültem azzal, hogy a népnelvben az erdei cickányt sok helyen güzünek és vicsoknak nevezik, akárcsak a mezei cickányt.

A népnelvben bizony sok-sok állatfajt másképpen hívnak, mint az többnyire a szakmai közéletben megszokott és elfogadott. Évtizedekig a hazai menyétfélék életének megismerése volt kedvenc kutatási témám: főleg a vidra és a hermelin iránt érdeklődtem, amint arról már szóltam. És ekkor szembesültem azokkal a mind a mai napig is hallható megnevezésekkel, amelyekkel e fajokat illetik több tájegységünkben. Néhány példa, csupán az érdekessége miatt:

Menyét: menetke, menétke.

Molnárgörény: pusztai görény, kesegörény.

Nyuszt: fanyest, erdőnyest, bokornyest, fenyőnyest, aranytorkú, nemesnyest.

Nyest: könyest, kövinyest, fehér-torkú nyest.

Borz: ebiborz, borz-kutya, borzdisznó.

Hermelin: hölgymenyét, menyét-asszony, nagymenyét.

Vidra: halfarkas.

Nyérc: vidranyest, vidramenyét, mocsári vidra, rákvidra, kövi kutya.

A Felső-Tisza tájékán kutakodtam. Már erősen sötétedett, amikor a Sonkád és Kölcse közötti Túr-folyóhoz értem. Mind a vidra, mind a hermelin előfordult erre, igazából csak azért kerültem ide, mert már a kölcsei szállásomra igyekeztem. Mégis megálltam, és fel-alá sétálgatva a környéket kémleltem. Úgy döntöttem, amíg látok valamit, kint maradok, különben is nagyon kellemes őszeleji idő volt, vendégmarasztaló a szabadba.

Váratlanul áthatóan erős, orrottbántó szagot éreztem, ami a közeli, folyó menti erdőből ért el hozzám. Semmivel össze nem téveszthető dögszag. Elindultam, hogy megnézzem, kitől is ered, de alig tettem egy-két lépést, amikor hangos veszekedés, ricsaj, zshivajgás, ciripelés és visítás hangkavalkádja ért el hozzám.

Öztetem volt, talán egy-két éves suta; később megvizsgáltam, és kiderült, hurokban lépett, ebbe az egyik legaljasabb orrvadász-eszközbe, ami a lábába fúródott, olyannyira, hogy az teljesen elmérgesedett. Iszonyatos kínokat állhatott ki. De ekkor még a zajongás forrását kerestem, és hamarosan észre is vettem az erdei cickányokat. Nem tudom, mennyien lehettek, képtelenség volt megszámolni őket, olyan sebesen pördültek-fordultak, sokszor egymással is bajuszt akasztva.

Volt, amikor egyszerre egy időben öten csépelték egymást, összeakaszkodva püfölték ellenlábasaikat, és olyan hangzavart okoztak, ami már-már fületbántó volt. Egyáltalán nem voltak figyelemmel a csendre, a meghunyászkodásra, arra, hogy ne hívják fel magukra a figyelmet, láthatóan egyetlen egy cél vezérelte valamennyiüket, az őzhús megszerzése, amit előttük valami vagy valamik, talán róka vagy kóbor kutya már megkóstolt.

Ekkor váratlanul közéjük vetődött valami, amin magam is nagyon-nagyon meglepődtem. Erre riadtan szétszéledtek, de támadójuk többük felé kikapott és kettőt sikerült is villámsebes mozdulattal megölnie. Mindezek után lenyugodott, és felismertem, hogy egy természetesebb kandúr kóbor macska, aki sikeres akciója után a megölt cickányokat szaglászta, de undorodva elkapta róluk a fejét, viszolygó pofákat vágva rikácsolt és nyivákkolt, majd akárcsak a fentebbi történetben a róka, nemes egyszerűséggel levizelte őket. Aztán az

őztetemhez lépett, lekushadt és látható lelki nyugalommal hozzálátott a falatozáshoz.

Vízi cickány

Legkedveltebb kutatási területemen vizsgáldtam: a Velencei-tó Dinnyés és Agárd közötti részén. Nagyon-nagyon szerettem ide kijárni, már csak azért is, mert Pesthez közel van, a vonatjáratok sűrűn érik egymást és mind vidrában, mind hermelinben gazdag a vidék.

A dinnyési halgazdaságot is tápláló Kajtor-csatornánál álltam, és a talált nyomokat rögzítettem a naplómban, amire mindig kínosan ügyeltem, már csak azért is, hogy a későbbi állomány-felmérési adatok alátámaszthatóak legyenek. Éppen végeztem, amikor egyszer csak a régi úgynevezett hetes utat keresztező áteresznél mozgásra figyeltem fel. Nyár dereka volt, igencsak aszályos idő, a csatornában épphogy csordogált valamennyi víz. És nem akartam hinni a szememnek.

Az átlátszó víz alatt két vízcickány szaporázta a lépteit, egymás sarkában jártak, néha-néha levegővétel miatt kiemelték a fejüket, de nem álltak meg. Apróka testüket megnyújtva, nyakukat megfeszítve, izgatottan trappoltak, és ha valaminek vagy valamibe beleütödték, egy szusszanásnyi időre megálltak. Ha ehető volt, nyomban befalták, de mentükben, mert ekkor sem nyugodtak le, hanem, vinnyogva megszabadultak tőle.

Mozdulatlanul lestem őket, és a legnagyobb elképedésemre, nem messzire tőlem, irányt váltottak, kitalpaltak a vízből, fel a rézsús csatornaoldalon, ahol lefeküdtek, és előbb csak külön-külön, majd összehajolva, megfogva egymás testét, hemperegni kezdtek a füves talajon. Ekkor az egyikük észrevett, a lábaira szökkent, mire a társa is, igaz fektében, szobormerevvé vált. És mintha csak valami rettenetesen félelmetes történet volna, felpattantak, lebucskáztak a csatornaoldalon, de olyan sebesen, hogy elvesztették az egyensúlyukat, és szó szerint belebukfenceztek a vízbe. Ez azonban nem tántorította el őket, azon nyomban a víz alatt, amennyire csak tellett tőlük, egyszerűen elszaladtak.

Somogyi barátaim meghívására a Boronkai Tájvédelmi Körzetben tartózkodtam, a halastavak és az őket tápláló patakok – vagy, amint arrafelé hívják őket: Rinyák – gyönyörű vidékén. Február elején jártunk, az időjárás hűvös, szeles volt, az előző nap, pedig újabb havazás érkezett. Szerettem ezt az időt, a havat, a fehérbe burkolt tájat. Kora reggel volt, alig múlt hét óra, amikor úgy határoztam, hogy kimegyek cserkelni. A terület vidraparadicsom, no és hermelinben is igen gazdag, így bízhattam abban, hogy a kedvemre való megfigyelést tehetek.

Nem messze a vendégháztól található volt egy megfigyelőkunyhó, amit fahídon lehetett megközelíteni; az efféle fahidakat a helyiek bürünek nevezik. Először oda indultam. Amint odaértem, megtorpantam. A fahídon három apró jószág tüsténkedett a friss, puha porhóban, vízi cickányok. Az egyikük külön állt a másik kettőtől, izgatottan csiripelt, miközben fel és alá futkározott, láthatóan nem találta a helyét. Társai azonban nem foglalkoztak vele, hanem egymással törődtek, összeakaszkodva verekedtek. Rikácsolnak, vinnyogtak, és bizony nem kímélték egymást. Gondoltam, hímek küzdenek, és a különálló nőstény lehet, bár ismereteim szerint nászidejük még nem érkezett el. Birkózásuk hevében, fogva egymás tarkóját lefordultak a híd melletti havas halastópartra, de épphogy meglepődtek. Már is talpon termettek, és mivel nem tudtak felszökkeni a pallóra, apró lábacskaikat szaporázva megkerülték azt, és az őket ekkor már csendesen, mozdulatlanul álló társuk felé iramodtak.

De ez sem ment békében, mert haladtukban újra összeakaszkodtak, és fáradhatatlanul csépelték egymást. Hanem így a közelembre értek. Egyszerre vettek észre, megálltak, csipogva, visongva csodálkoztak rá a valóságra. Villámgyorsan hátraarcot vettek, és beugrottak a halastóba, ahol hamarosan eltűntek a szemem elől. Hanem a kishídon maradt egyke el nem tudta képzelni mi ütött beléjük, a palló végéhez szaladt és cincogva, csipogva,

nyughatatlanul szaladgálva lesett utánuk. Nem kapott választ, vagy ha igen, nem hallottam. Erre megfordult és felém trappolt, ekkor azonban ő is észrevett.

Megmerevedett, lehasalt és kúszva megközelített. Még sosem láttam csúszó cickányt. Ő sem sokáig ügyködött így, hanem váratlanul a lábaira pattant, leugrott a hídról. Estében a hátára bukfencezett, majd mozdulatlanul fekvé maradt. Azt hittem, megsérült. Mégsem! Amint tettem felé egy-két lépést, felemelte a fejét, feleröltette a testét, szédelegve arrébb csoszant, rám nézett, és a legnagyobb elképedésemre ürített egyet, miközben visított és az apró gombszemeit nem vette le rólam. Miután könnyített magán, megpördült, a vízbe ugrott, és már őt sem láttam többet.

Telkibányán töltöttem az éjszakát. Május eleje volt, enyhén hűvös, napos idő. Nem messze a községtől található a Csenkő-patak, így mielőtt a Hernád-folyóhoz vettem volna az utamat, gondoltam, körülnézek ott is. Leginkább hermelinre számítottam.

A patakocska alig-vizű medrében azonban hiába vizsgáldtam, semmi olyat nem láttam, amit érdemesnek találtam volna feljegyezni. Hanem egyszer csak a patakpart egyik rézsűsen emelkedő partján, a velem átellenben lévő oldalon észrevettem a cickányt. Ő nem látott meg, ahhoz túlságosan is elfoglalta az, hogy megbirkózzon egy békával. Ráncigálta, elhajította, rávetette magát, aztán tépni kezdte. Percekig tett így, mígnem a nyálkás, csuszamos bőrkét egyszerűen felszakította, és így a szabadon hozzáférhető húsból enni kezdett. De nem volt nyugta, falatozás közben is, amint úgy habzsolt, hogy majdnem megfulladt, felkapkodta a fejét, és remegő orrcimpával a környezetét vizslatta. Egyszer fel is ugrott, úgy tűnt menten a patak vizébe veti magát, végül megállt és hangosan csiripelve, össze-vissza szaladgálva visszatért a békához. Ismét falatozott, de nem nyughatott, így hamarosan, bár még a jobb sorsra érdemes áldozata húsának nagy része érintetlen volt, magára hagyta.

Hanem ekkor, alig néhány lépésnyire attól a helytől, ahol eltűnt, megjelent egy másik cickány, majd egy harmadik. Akkor szálltak ki a vízből, nyughatatlanul a területet kémlelték, és közben észrevették a békát. Egyszerre rohantak rá, közben azonban, nem tagadva meg túlfűtött vérmérsékletüket, összeakaszkodtak. Végül elérték a békát, megfogták, ide-oda ráncigálták, mindkettőjük magának akarta. Váratlanul aztán felkapták a fejüket, riadtan füttyültek egyet és a patakba ugrottak; egy ragadozó madár jelent meg, és az ő közelségéből nyilván nem kértek.

Délkelet-Magyarországon kutattam vidra után. Csípősen hideg, január volt. Az éjszakát Gyulán töltöttem, és másnap mielőtt elindultam volna Békéscsabára, ahol helybéli gazdáknak, horgászoknak kellett előadást tartanom, elhatároztam, hogy a Gyula és Doboz közötti Fehér-Körös-folyónál is körbenézek.

Ez a folyószakasz igazából csatornává silányított, megcsönkített vízmeder, nem is találtam semmit. Hanem már nem messzire Doboztól szembe találtam magam egy kutyával. Felmenői között sok-sokféle előfordulhatott, aprótermetű volt, leginkább dús bundája miatt foxterrierre emlékeztetett. Ő is észrevett, megállt. A szájában tartott valamit, amit ekkor elengedett. Erre a még ismeretlen jószág láthatóan megmozdult, olybá tűnt, igyekszik lábra kapni. A foxiféle előbb engem fikszírozott, majd észrevette, hogy az áldozata szökni készült. Rászökkent, fellökte, de nem vette újra a szájába.

Elindultam az irányába. Erre a farkát a hátsó lábai közé csapva, lekushadva arrébb húzódott. A vízcickány már alig-alig mozdult, felvettem, megtapogattam az apró testét, és még így is kivehettem, hogy bizony több helyen eltört a csontja. Visszaraktam, a kutyára néztem, aki egyszeriben megelevenedett, olyan gyorsan kapott ki felém, hogy jószerivel fel sem fogtam, felkapta a tetemet és szaporán elfutott vele. De alig néhány métert haladt csak, megállt, kiejtette szájából a cickányt, megbökölte az orrával, aztán egyszerűen magára

hagyta.

Baranya-megyében időztem a kora este Homorúdon ért. Szállást kerestem magamnak, de mivel még nem sötétedett be – csodaszép augusztusi nap volt –, úgy határoztam, hogy kilátogatok a közeli Karapancai-főcsatornához.

Sok látnivalóm nem akadt, igazából nem is tudom mire számoltam. Ennek ellenére jó napot zártam, a vizsgált dunai holtágakban (a Duna-Dráva Nemzeti Park területén) mindenhol megtaláltam a vidra nyomait, volt, ahol még hermelinek által hátrahagyott jeleket is felfedeztem.

Már erősen sötétedett, elindultam vissza Homorúdra. Ekkor a főcsatorna oldalában feltűnt valami. A magas fűben és a partfalon található kisebb bokrok takarásában mozgást vettem észre. Vízi cickányok voltak, mégpedig hatan. Egy „termetesebb” haladt legelő, míg a jóval kisebbek libasorban követték. Amikor az elől haladó, gyaníthatóan a nőtény megállt, a kicsik szó szerint beleszaladtak, felhempedtek és összeverekedtek. De a szülőjük, közójük ugrott, kiosztott néhány anyai pofont, jobban mondva alaposan megtépte a renitenskedő porontyait, akik megszeppenve elcsendesültek. Utána nekiveselkedtek. Ekkor két kölyök szaladtában megint összeakaszkodott, minek során begurultak a vízbe.

Hangosan, fájdalmasan csipogtak, mire az anyjuk és a testvéreik megálltak. Szülőjük menten a vízbe szaporázta a lépteit, amit a kicsik hátalelve fogadtak, rácsüngöttek, fogukkal igyekeztek megfogni a bundáját, de hiába, ezt az anyjuk nem engedte. Haragosan ellökte maga mellől akaratos fiait, majd hangosan sipítva a part felé úszott. A kölykök megszeppenve követték. Amint kikászálódtak a vízből, a kicsik elfeküdtek, láthatóan a váratlan kaland megviselte őket. Az anyjuk azonban nem hagyott nyugtot nekik, hozzájuk ugrott és harapdálva, bökdösve őket útra készítette a kicsiket, akikhez ekkor futottak hozzá a parton maradt testvérek. Hamarosan cincogástól, csipogástól volt hangos a környék, de ez a cickánymóka és kacagás nem tartott sokáig, mert a felnőtt nekiiramodott, és ezt látva a kölykök, megcsendesülve utána vetették magukat. Hamarosan eltűntek a szemem elől.

Kerti vagy Keleti cickány

A Zemplénben túráztam, és már esteledett, hazafelé tartottam. Útközben megálltam Füzérradványon, ahol betértem egy vendéglőbe kávé és ásványvizet inni.

A helyiségben többen tartózkodtak, köszöntem, amit viszonztak. Egy középkorú férfi éppen magyarázott és mutogatott valamit, egy apró dobozban. Érdeklődve közelebb húzódtam és három alig gyűszűnyi jószágot vettem észre. Szó szerint gyűszűnyiek voltak, magatehetlenek, csupaszok és vakok még. Kerti vagy más néven keleti cickányfiak voltak. Életemben ekkor láttam őket először, és mindezidáig utoljára. Megtudtam, hogy aznap délután bukkantak rájuk a közeli erdőben. Hangos sipításukra figyeltek fel, így a hang után tájékozódva vették észre őket egy tölgyfa mellé készített hevenyészett fészekben. Az anyjukat nem találták, és a kicsiket nem hagyva magukra, elhozták. Csakhogy fogalmuk sem volt arról, milyen állatok, és hogy mit kezdjenek velük.

Amikor megtudták, hogy az állatkertben dolgozom, megörültek, azon nyomban megkértek arra, vegyem a pártfogásomba a kicsiket. Még aznap, amint hazaértem megittattam őket laktózmentes macskatej-pótlóval, amit a legnagyobb meglepedésemre azonnal elfogadtak. Éjjel még két alkalommal megettettem valamennyiüket, és ekkor sem ellenkeztek, nyögve, fújtatva kortyolták az életet adó italt.

Reggelre azonban kettő elpusztult, míg harmadik társuk is legyengülve, alig-alig lélegezve feküdt a doboz alján. Mire beértem a munkahelyemre, ő is kimúlt. Nem sikerült hát megmenteni az életüket, és ez nagyon bántott.

Mezei cickány

Nem messze Komárom-Esztergom megyei Csolnoktól egy vendégházban éjszakáztam. Már besötétedett, nekiláttam az aznapi tapasztalatokat összegezni és rendszerezni, majd megtervezni a másnapi túrámat.

November vége volt, de még nem havazott, viszont cudarul hideg napokat éltünk. A vendégházban egy réges-régi vaskályha állt a rendelkezésemre, azzal fűtöttem. Észrevettem, hogy fogytán van a felaprózott fahasáb, ezért magamhoz vettem a tárolására szolgáló kis kosarat és lesiettem az alagsorban található fáskamrába. Beléptem, felkapcsoltam a villanyt, és ekkor nagy-nagy kapkodásban két cickányt vettem észre. Váratlan megjelenésem megrázkéztatta őket, láthatóan fogalmuk sem volt arról, hová bújjanak. Végül a fásokaságban mégis menedékre leltek, és ekkor elkezdtem feltölteni magam számára a kosarat. Ez mindennél több volt a riadt jószágoknak, felajzva kiugrottak a fedezékükből, és ahogy csak telt apróka lábaiktól fejvesztetten ide-oda szaladgáltak, miközben éles csicsergő hangon tiltakoztak a méltatlan molesztálás ellen.

Eszem ágában nem volt bántani őket, inkább mulattatott ijedt matatásuk. Hamarosan magukra hagytam őket, de nekik nem volt nyugodalmuk. Egész éjjel olyan zajt csaptak, mintha nem is ketten lennének, hanem csoportosan grasszálnának. Éjfél felé megint benyitottam a fáskamrába, de nem láttam meg őket, igazából az érdekelt, hogy valójában hányan is vannak. Leoltottam a villanyt, behajtottam az ajtót, de résnyire nyitva hagytam, arra számolva, hogy a cickányok, nem tagadva meg nyughatatlan természetüket hamar felfedik magukat. És így történt.

Ketten voltak, egymás mögött szaporázták a lépteiket. Ismét rájuk nyitottam az ajtót, villanyt gyújtottam, mire megdermedtek, ijedten rám néztek, aztán az egyikük a farakás mögé ugrott, míg a társa szobormereven, a helyén maradt. Még a száját is nyitva felejtette. Az orrocskája motollaszerűen vette a szimatmintát, aztán a legnagyobb meglepetésemre közelebb jött. Mozdulatlanul megálltam, mire a cickány ismét felém lépett, és már akár meg is foghattam volna. Persze nem tettem. Ismeretlen, kikapós barátom csak szaglászott, de valószínű, hogy bajt sejtett, mert egy éles sipítással megpördült és magamra hagyott. De éjjel még tovább hangoskodtak.

Tiszafüred környékén időztem, a Tisza-tónál kutattam vidra és hermelin után. Január közepén jártunk, nagyon kellemes, napos idő köszöntött ránk, annak ellenére, hogy az előző napokban bizony méteres hó esett. Mielőtt felhagytam volna a túrával, elhatároztam, hogy a közeli cserjés, erdőfoltos területen is körbenézek. Igazából céltalanul kószáltam, látni, megfigyelni akartam valamit, de hogy mit, arról fogalmam sem volt.

Az egyik töltésen időztem, amikor megakadt a szemem valamin. Alig néhány lépésnyire tőlem a hótakaró alatt mozgott valami, és egyenesen felém jött. Egyszer csak megszűnt a mozgás és kivágódott a puha hófal, majd kipattant alóla egy mezei cickány. Megállt, buksin körbenézett, szimatolgatott, de engem nem vett észre. Vakaródzott, aztán visszaerőlködte magát a hóbucka alá, és ott folytatta az útját, tőlem néhány centiméterre elhaladva. Ott ismét kibátorkodott, és bevallom, ahogy ott állt havasan, fújtatva, akaratlanul is felnevettem. Modortalanságom miatt megkaptam a büntetést, a cickány szaporán a hótakaró alá vetette magát, és mint egy felturbózott föld alatti valami, menten magamra hagyott.

Kedves Olvasó!

Ennyi történetet, személyes találkozót tudok feleleveníteni. Remélem, érdekesnek, hasznosnak találta, és talán még készítően is hatot, a dolgozat elején ismerttetett

fajismertetőkkel együtt arra, hogy akinek kedve, ideje és lehetősége van, az e alig-alig kutatott emlősfajaink életének mind behatóbb kutatását felvállalja.

Felhasznált szakirodalom

Bihari Zoltán, Csorba Gábor, Heltai Miklós (szerkesztők): Magyarország Emlőseinek atlasza – Kossuth Kiadó, Budapest – 2007

Dr. Josef Reichholf: Emlősök – Magyar Könyvklub, Budapest – 1996

Maurice Burton: Guide to the Mammals of Britain and Europe – Treasura Press, London – 1990

Martin Görner, Dr. sc. Hans Hackethal: Säugetiere Europa – Neumann Verlag Leipzig-Radebeul – 1987

Professzor dr. Hans Petzsch: Uránia Állatvilág Sorozat: Emlősök – Gondolat Kiadó, Budapest – 1969

Vásárhelyi István: hasznos és káros vademlősök – Gondolat Kiadó, Budapest – 1958

Internet: Wikipedia